

hető, hogy a mousterien és aurignacien idekerült emberei anyagából fejlődik ki a solutréen kultúrája, amely így a Kárpát-medence szülöttének tekinthető.

Hillebrand két említett munkája igen jelentős eseménye a magyar szakirodalomnak. Kár, hogy szerző az európai tudományosságban jelentkező legújabb áramlatokat már nem teszi magáévá. Ez azonban a tudománnyal szemben elfoglalt álláspont következménye, ami nem kritizálható.¹

ifj. Gallus Sándor.

FERENC VON TOMPA : 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn 1912—1936. Sonderabdruck aus dem 24—25. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 1934—35.

A magyar őskori kutatások eredményeit összefoglaló tudományos munka megjelenését régen várták a szakemberek. Várták annyiival is inkább, mert az utódállamok területén végzett munkák eredményét már régen ismerték azokból a tanulmányokból, amelyek vagy önállóan, vagy a Bericht hasábjain megjelenve, nemcsak az utolsó évek kutatásairól számoltak be, de felölelték azokat az eredményeket is, amelyeket a trianoni béke előtt magyar kutatók hoztak nyilvánosságra, vagy gyűjtöttek össze a legkülönbözőbb múzeumokban, iskolai gyűjteményekben. Szomorú valóság, hogy az utóbbi eredmények — bár az összefoglaló munkák szerzői mindenütt lelkiismeretes pontossággal hivatkoznak e munkákra — idegen területen végzett kutatások gyümölcseként jelentkeznek. Ennek pedig az az oka, hogy a bőséges részletkutatások és azok publikálása mellett, a megjelent összefoglaló munkák több figyelmet fordítottak messzefekvő területek anyagára és összefüggéseire, mint saját területeikre.

Vártuk ezt az összefoglaló munkát

már csak azért is, mert részletkutatásaink eredménye — nagyon kevés kivételtől eltekintve — publikálva nem volt és máig sincs és így legfeljebb azok ismertették, akik a kutatásokban személy szerint is résztvettek. Sokszor meglepetéssel hallottunk egy-egy leletkomplexumról s akkor is idegen szerzőtől, aki egy-egy kiragadott részletet beleillesztett a saját teóriájába, illetőleg az azt szolgáló munkájába, amely igen sokszor ferde megvilágításba helyezett olyan leleteket, amelyek egész anyagukban ismerve, egészen más képet nyújtottak volna.

Nem tagadjuk, hogy a munkát onnan kaptuk, ahonnan vártuk. Tompa Ferencet tartottuk ismereteinek gazdagsága, külföldi anyagismerete s nem utolsósorban a Nemzeti Múzeum legújabb anyaga tüzetes ismeretének birtokában a legalkalmasabbnak arra, hogy összefoglalja a magyar praehistoria utolsó 25 évének rendkívül gazdag s páratlanul fontos anyagát.

A munka felöleli úgyszólván mindazt, amit a magyar kutatók 1912—1936 közt napfényre hozott. Hogy az anyagból több lelet is hiányzik, az természetes, hiszen nem leletstatisztikára törekedett, hanem összefoglalásra, amely az egész őskori településünk képét megrajzolja. E tekintetben pedig tökéletesen megvalósította maga elé tűzött célját. Az elmaradt leletanyag megvizsgálása, a megadott kereten belül, azoknak a kötelessége lesz, akik az anyag birtokában vannak.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a részletmunkákat még e munka megjelenése után sem nélkülözhetjük, — itt is sokszor éreztük hiányát a számtalan jegyzet tanúsága szerint publikálatlan leletanyagnak — mert ezeknek pontos megfigyelésen alapuló kitanulása nemcsak a hézagokat toltheti ki, hanem éppen úgy döntően bizonyíthat a szerző megállapításai mellett, mintahogy esetleg más megvilágításba is helyezheti azokat. És ez egészen természetes is. Tudományunk

¹ Lásd : Sziget. I. 44—53. o.

addig tudomány, ameddig fejlődhetik, amíg tehát mai állását az újabb adatok, megfigyelések meg is változtathatják. Ez adja meg az értelmét a további kutatásnak is. Mi hisszük, hogy az elkövetkező kutatások is fognak még olyan meglepő eredményeket hozni, amelyek igazolni fogják azokat, akik sürgetik a további munkát. És itt nemcsak azokra a területekre gondolunk, amelyek eddig teljesen el voltak hanyagolva, de azokra is, amelyeknek látszólagos szép eredményei, a rendszertelen munka miatt, összefoglaló munkák végzésénél megteveszthetik az írókat.

Tompa munkájának nem adhatta azt a címet, amit eredményeként kihozott. «25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn» címen jelent meg a munka, de eredménye tulajdonképpen Magyarország település-archaeológiája. Tehát az, aminek a tudomány mai állása mellett lennie kell.

Ennek keretében vonul el szemünk előtt a mult, a szalagdíszes edények korától, a La-Tène-kultúráig. A magyar neolitikum változatos anyagának kultúrák szerinti felismerésében Tompa ezúttal is azon az úton halad, amelyet alapvető munkájában évekkal ezelőtt épített ki. Ez az út azonban sokkal szélesebb, mint az első volt. Rákívánczolt erre az útra az újabb kutatás minden eredménye, amelynek összefoglalásánál legjobban kitűnik, hogy Tompa célja nem mások munkájának mellőzése, hanem a kép tökéletes megrajzolása céljából való felhasználása és az újabb kutatások mutatta helyesbítése volt. Minden tényezőnek figyelembevételével az újabb kőkorból a vonaldíszes edények kultúráját, a bükki-kultúrát, a tiszai-kultúrát mutatja be s helyes kronológiai megállapítással figyelembeveszi a régebben tiszai-kultúra III. periódusának nevezett Kőrös-kultúrát is. Ezek alapján állapítja meg, hogy Magyarország legrégebb lakói az újabb kőkorszakban a szalagdíszes kultúra hordozói voltak s időrendben a

mai nyugati, északi, majd a délkeleti részeket szállották meg, hordozva a szalagdíszes-, bükki- és Kőrös-kultúrát. Később terjedt ki ezekre a területekre a tiszai-kultúra, amely addig tartott, amíg a badeni-, glockenbecher- és vučedol-kultúrák hordozói idegen elemeket nem hoztak magukkal az autochton kultúra lakói közé. E három kultúrának teljes képét kapjuk, ami már azért is fontos, mert ezek, a hatását éreztető jordansmühli kultúrával együtt, a későbbi — bronzkori — kultúrák kialakulásában is segítették az apránként erejét veszítő autochton neolitikus kultúrát.

A badeni-kultúrát még a neolitikum csoportjában tárgyalja Tompa, mint hogy nehéz is ezt az idegenből jött, itt-ott azonban már rezet is tartalmazó kultúrát határozottan elhelyezni, bár egyes telepeken erős aeneolitikus vonatkozások is mutat. Ennek a kultúrának hatása bronzkori kultúránk kialakulására talán még nagyobb, mint amilyenek jelenleg látszik.

A rézkorban ismerkedünk meg a bodrogkereszturi-, a glockenbecher és Szarvas-vučedol-zóki kultúrákkal, amelyek legalább mai tudásunk szerint, területileg is erősen elkülönülnek, ha igazán nem várt részekben is jelentkeznek. Ezeknek további előfordulása még sok meglepetést hozhat.

Kétségtelenül legérdekesebb része a munkának a bronzkorral foglalkozó fejezet. Talán nincs egyetlen egy őskori kultúránk sem, amelyik annyira érdekelné a külföldi kutatókat, mint éppen a magyarországi bronzkor. Kitűnik ez abból a sok kísérletezésből, amellyel a kutatók saját problémáik megvilágításában feléje fordultak. Tompa munkájában Tószeg a központ s ennek stratigráfiailag is megállapított — de bizonyára nem minden területre érvényes — kronológiája ma az egyetlen biztos támpont, a szövevényes területen való tájékozásban.

Négy korszakra osztja fel ő is a bronzkort: a legrégebb kor, a bronzkor I

periódusa, Tószeg A. rétegének felel meg. Ideje 2000—1800. A régibb bronzkor, a II. periodus, Tószeg B. rétegével egyidejű. De itt két alkorszakot is felvesz: az első 1800—1600, a másik 1600—1400 közti időre esik. A fiatalabb bronzkor, a kor III. periódusa, Tószeg C. rétegével azonos, időben 1400—1200 közti időre esik. A késő bronzkor, a kor IV. periodusa, Tószeg D. csoportja, 1200-tól a szkita betörésig tart.

E korszakokon belül három terület kultúráját különbözteti meg akkor, amikor koronként is különválasztva a három — keleti, nyugati és északi — provinciának anyagát s azokat a kulturális hatásokat — aunjetitz, lausitz — amelyek az egyes provinciákat érték s amelyek a temetkezési szokások különbözőségére is élénk világot vetnek. Bizonyára ez a fejezet fog legtöbb vitára alkalmat adni, mert maga a szerző is itt foglal legtöbbször állást az eddigi téves felismerésekkel szemben. Figyelmet érdemel, hogy e korszak emlékeit, nem a bizonytalanná vált bronz-, hanem az erősen fejlődésképes kerámiai anyag alapján osztályozza s egyéb kulturális jelenségek figyelembevételével állapítja meg kronológiai hovatartozandóságát.

A bronzkori békét a hallstatti kultúra — erődtítményekkel is igazolható — nyugtalansága váltja fel, amely főleg a nyugati vidékeken érezhető, de hatásaiban a szkita területre is kiterjed. Az illyr és szkita, mint első valóban ismert nép így találkozik időben és térben az ország területén. És ez a találkozás még sok megoldatlan problémát rejt magában, amely bizonyára e kultúrák tagozódásának felismerését is lehetővé fogja tenni.

A La Tène kultúra rövid összefoglalása, újabb eredményeinek ismertetése zárja be a munkát, amelynek itt csak rövid, részletekbe nem menő ismertetését adjuk.

Feleslegesnek tartottuk a részletek ismertetését nemcsak azért, mert az na-

gyobb tanulmányt igényelt volna, — amit badeni-kultúra emlékeinek feltárása közben bajos volna elvégezni — de azért is, mert azokban mai ismeretünk mellett, egyetértünk Tompával. Meggyőződésünk, hogy részleteiben az újabb kutatások még módosítani fogják Tompa felfogását is, hiszen nem szabad elfelejteni, hogy mi még csak az alapvetésnél tartunk, amelynek elvégzéséért hálásak lehetünk.

Bodzáspart, 1937. VIII. 20.

Banner János.

Dr. RICHARD PITTIONI. **Urgeschichte.**

Allgemeine Urgeschichte und Urgeschichte Österreichs. Handbuch für den Geschichtslehrer. Ergänzungsband 1. Leipzig und Wien. 1937.

Pittioni könyve érdekes kísérlet. Rajta kívül tudtommal csak az angolok foglalkoztak avval, hogy az őskortudomány anyagát tankönyvbe sűrítsék. (M. C. Burkitt. Prehistory. 1921.) Annál érdekesebb az osztrák iskola eredményeinek tankönyvszerű összefoglalása. Az elkerülhetetlen definíciós részletek után szerző áttér az őskorkutatás eredményeinek ismertetésére. Nem tudom megérteni, miért szól szerző oly lekicsinyléssel az antropológia és összehasonlító nyelvészet jelentőségéről? (8. o.) Tankönyvben ilyen kritikának nem szabad elhangzania. Szerzőt a paleolitikum tárgyalásánál Oswald Menghin kutatásai befolyásolták. (O. Menghin. Urgeschichte der Steinzeit.) Már egy régebbi könyvkritikában alkalmam volt rámutatni arra, hogy az osztrák iskola által annyira divatbáhozott tipológiai felosztás: «Klingen»- und «Faustkeil»-kultur elhibázott. (Archaeológiai Értesítő 1934.) A kultúrák lényege nem eszközkészítési technikákban nyilvánul meg, tehát azok alapján a kultúrák nem osztályozhatók. Tankönyvben mindig igen kényes probléma a hipotézisek ismertetése. Az ideális követelmény az volna, hogy lehetőleg csak